

With Humble Pranams
To
Sri U.Ve. Mukkur Lakshmi Narasimhachariyar Swamy

Taittirīya-Saṃhitā

Edited by Vijayaraghavan Bhashyam

Book 1, Chapter 5

कृष्ण यजुर्वेदीया तैत्तिरीय संहिता,

प्रथमं काण्डम्, पञ्चमः प्रपाठकः

पुनराधानम् अग्निर्ऋषिः।

हरिः ॐ

[[1-5-1]]

पुनराधानविधानम्॥

[[1-5-1-1]]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा विजयमुपयन्तो ऽग्नौ वामं वसु सं न्यदधत्।

इदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति

तदग्निर्न्यकामयत् तेनापाक्रामत्

तद्देवा विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन्तदस्य सहसा ऽदित्सन्त

सौ ऽरोदीद्यदरोदीत्तद्रुद्रस्य रुद्रत्वम्।

यदश्वशीयत् तत्॥

[[1-5-1-2]]

रजतं हिरण्यमभवत् तस्माद्रजतं हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुजं हि

यो बर्हिषि ददाति पुराऽस्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्बर्हिषि न देयम्।

सौ ऽग्निर्ब्रवीद्भाग्यसान्यथ व इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नृध्वत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता

इति

तं पूषाऽऽधत्त तेन॥

[[1-5-1-3]]

पूषाऽऽर्धोत् तस्मात् पौष्णाः पशव उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधत्त तेन त्वष्टाऽऽर्धोत् तस्मात् त्वाष्ट्राः पशव उच्यन्ते

तं मनुराऽधत्त तेन मनुरार्धोत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते

तं धाताऽऽधत्त तेन धाताऽऽर्धोत् संवत्सरो वै धाता तस्मात् संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्र जायन्ते। य एवं

पुनराधेयस्यर्द्धिं वेद॥

[[1-5-1-4]]

ऋध्नोत्येव यो ऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति।

भागधेयं वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योप दोद्राव ।

उद्वास्य पुनरा दधीत भागधेयेनैवैः समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा

पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैर् देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति

दुर्भैः

[[1-5-1-5]]

आ दधात्ययातयामत्वाय

दुर्भैरा दधात्यच्च एवैनमोषधीभ्यो ऽवरुध्याऽऽधत्ते

पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽधत्ते ॥

[[1-5-2]]

याज्याद्यज्ञजातविधानम् । अग्निर्ऋषिः ।

[[1-5-2-1]]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति यो ऽग्निमुद्वासयते ।

पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति

पाङ्को यज्ञः पाङ्कोः पशवो यज्ञमेव पशून्वरुन्दे ।

वीरहा वा एष देवानां यो ऽग्निमुद्वासयते

न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽऽन्नमक्षन् ।

पङ्क्यो याज्यानुवाक्या भवन्ति

पाङ्को यज्ञः पाङ्कोः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा ॥

[[1-5-2-2]]

धत्ते

शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति

यद्वा अग्निराहितो नर्धते ज्यायो भागधेयं निका मयमानो यदाग्नेयः सर्वं भवति सैवास्यर्द्धिः

सं वा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते यो ऽग्निमुद्वासयते स वाचः सःसृष्टां यजमान ईश्वरो ऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति

वाचो विधृत्यै यजमानस्यापराभावाय ॥

[[1-5-2-3]]

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकर् ।

उपांशु यजति यथा वामं वसु विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह यथा वामं वसु विविदानः

प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तत् ।

विभक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वषट् करोत्यायतनादेवनैति

यजमानो वै पुरोडाशः पशव एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती ॥

[[1-5-2-4]]

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति

कृतयजुः संभृतसम्भार इत्याहुर्न संभृत्याः संभारा न यजुः कर्तव्यमिति।

अथो खलु संभृत्या एव संभाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धयै

पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टौ ऽनङ्घ्रान् पुनराधेयस्य समृद्धयै

सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति

यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं ततः ॥

[[1-5-2-5]]

एवैनमव रुन्धे

वीरहा वा एष देवानां यो ऽग्निमुद्वासयते तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति

यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छति यजमानः ॥

[[1-5-3]]

पुनराधानमन्त्राः ॥ अग्निर्ऋषिः।

[[1-5-3-1]]

भूमिर्भूम्या द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदिते ऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्यायाऽऽ दधे ॥

आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः ॥

त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वह द्युभिः ॥

अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यख्यन्महिषः सुवः ॥

यत्त्वा ॥

[[1-5-3-2]]

क्रुद्धः परोवप मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्ने तत्तव पुनस्त्वोद्दीपयामसि ॥

यत्ते मन्युपरोप्तस्य पृथिवीमनु दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन् ॥

मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम् ॥

सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त ॥

[[1-5-3-3]]

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन ॥

पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः ॥

सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि ॥

लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न

[[1-5-3-4]]

आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु विवस्वा अदितिर्देवजृतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु ॥

[[1-5-4]]

पूर्वोक्तमन्त्राणां व्याख्यानम् ॥ अग्निर्ऋषिः ।

[[1-5-4-1]]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते

सर्पा वै जीर्यन्तो ऽमन्यत स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत

सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वा अऽऽ धत्ते ।

अथौ पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत् सैतम् ॥

[[1-5-4-2]]

मन्त्रमपश्यत्ततो वै तामन्नाद्यमुपानमत् ।

यत् सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा दधात्यन्नाद्यस्यावरुच्चै ।

अथौ अस्यामेवैनं प्रतिष्ठितमा धत्ते

यत् त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापं ह्रुत एवास्मै तत्

पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्द्र एवैनम् ।

यत्तै मन्युपरोत्स्येत्याह देवताभिरेव ॥

[[1-5-4-3]]

एनं संभरति

वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यो ऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोपं तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सं
दधाति

विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधात्वित्याह संतत्यै

विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव यज्ञं देवेभ्यो ऽनु दिशति

सप्त तै अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः ॥

[[1-5-4-4]]

इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव रुन्दे

पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परिं गृह्णाति ।

आदित्या वा अस्माल्लोकादमुं लोकमायन् तै ऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान्

होमानजुहवुस्त आर्ध्वन्ते सुवर्गं लोकमायन्

यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत स एतान् होमाञ्जुहयाद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमार्ध्वन् तामेवर्धोति

[[1-5-5]]

आहवनीयोपस्थानम् ॥ अग्निर्ऋषिः ।

[[1-5-5-1]]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नेयै । आरे अस्मे च शृण्वते ॥

अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहयः। पर्यः सहस्रसामृषिम् ॥

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्। अपां रेतांसि जिन्वति ॥

अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभुवं विशेविशे ॥

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्यै ॥

[[1-5-5-2]]

उभा राधंसः सह मादयध्यै। उभा दाताराविषां रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्।

अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्।

अग्न आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥

अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम् ॥ दधत्पोषं रयिम् ॥

[[1-5-5-3]]

मयि ॥

अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिहया। आ देवान् वक्षि यक्षि च ॥

स नः पावक दीदिवो अग्ने देवां इहा ऽऽवह। उप यज्ञं हविश्च नः ॥

अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः ॥

उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतींष्यर्चयः ॥

आयुर्दा अग्ने ऽस्यायुर्मै ॥

[[1-5-5-4]]

देहि वर्चोदा अग्ने ऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्ने ऽसि तनुवं मे पाहि।

अग्ने यन्मै तनुवा ऊनं तन्म आ पृण।

चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीय।

इन्धानास्त्वा शतं हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं सुवीरांसो अदाभ्यम्। अग्ने

सपत्नदम्भनं वर्षिष्ठे अधि नाके।

सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसा

[[1-5-5-5]]

अगथाः समृषीणां स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना।

त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज ॥

[[1-5-6]]

गार्हपत्यस्य पुनरप्याहवनीयस्य चोपस्थानम् ॥ अग्निर्ऋषिः।

[[1-5-6-1]]

सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो गृहे ॥

अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महं स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्जो वो भक्षीय
रेवती रमध्वमस्मिल्लोके ऽस्मिन् गोष्ठे ऽस्मिन् क्षये ऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽपं गात बहीर्मे भूयास्त ॥
[[1-5-6-2]]

संहिताऽसि विश्वरूपीरा मोर्जा विशा ऽऽगौपत्येना ऽऽरायस्योषेण
सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्
उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि ॥
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानं स्वे दमे ॥
स नः पितेव सूनवे ऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये ॥
अग्ने ॥

[[1-5-6-3]]

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ ऽदीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः।
वसुरध्रिवसुश्रवाः। अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः ॥
ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत रायस्योषेण वः पश्यामि रायस्योषेण मा पश्यत।
इडाः स्थ मधुकृतः स्योना मा ऽऽविशतेरा मदः। सहस्रपोषं वः पुष्यासम् ॥
[[1-5-6-4]]

मयि वो रायः श्रयन्ताम् ॥

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात् ॥

सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तं य औशिजम् ॥

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन् भुय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥

परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः ॥

अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं हिमास्तामाशिषमा
शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शासे ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम् ॥
[[1-5-7]]

पञ्चमानुवाकोक्तमन्त्राणां व्याख्यानम्।

[[1-5-7-1]]

अयज्ञो वा एष यो ऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं प्रजामेव
पशूनिमं लोकमुपैति।

अस्य प्रत्नानु द्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः सुवर्गमेव लोकं समारोहति।

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुदित्याह मूर्धानम् ॥

[[1-5-7-2]]

एवैनं॑ समा॒नानां॑ करोत्यथो॑ देवलो॒कादेव॑ मनुष्यलो॒के प्रति॑ तिष्ठति।

अयमि॒ह प्रथ॑मो धायि॑ धा॒तृभिरि॒त्याह॑ मुख्य॒मेवैनं॑ करोति।

उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॒ध्या इत्या॒हौजो॑ बल॒मेवाव॑ रुन्दे।

अयं॑ ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्विय॑ इत्या॒ह प॒शवो॑ वै र॒यिः प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे

षड्भिरु॑प॒ तिष्ठते॑ षड्वै ॥

[[1-5-7-3]]

ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वेव॑ प्रति॑ तिष्ठति

षड्भिरु॑त्तरा॒भिरु॑प॒ तिष्ठते॑ द्वाद॒श सं प॑द्यन्ते द्वाद॒श मा॒साः संवत्स॑रः संवत्स॑र ए॒व प्रति॑ तिष्ठति

यथा॑ वै पुरु॒षो ऽश्वो॑ गौर्जी॒र्यत्ये॒वम॒ग्निरा॒हितो॑ जीर्यति॑ संवत्स॑रस्य॒ परस्ता॑दाग्निपाव॒मानी॑भिरु॒प॒ तिष्ठते॑ पुन॒र्नव॒मेवैनं॑म॒जरं॑
करोत्यथो॑ पुनात्ये॒व।

उ॒प॒ तिष्ठते॑ यो॒ग ए॒वास्यै॑ष उ॒प॒ तिष्ठते॑ ॥

[[1-5-7-4]]

द॒म ए॒वास्यै॑ष उ॒प॒ तिष्ठते॑ या॒ञ्चैवा॒स्यैषो॑प॒ तिष्ठते॑ यथा॒ पापी॑या॒ञ्छेय॑स आ॒हत्य॑ नम॒स्यति॑ ता॒दृगे॒व तत्।

आ॒युर्दा॑ अ॒ग्नेऽस्या॒युर्मे॑ दे॒हीत्या॒हाऽऽयु॑र्दा ह्येष

व॒र्चो॑दा अ॒ग्ने ऽसि॑ व॒र्चो॑ मे दे॒हीत्या॒ह व॒र्चो॑दा ह्येष

त॒नूपा॑ अ॒ग्ने ऽसि॑ त॒नुव॑ मे पा॒हीत्या॒ह ॥

[[1-5-7-5]]

त॒नूपा॑ ह्येषः।

अ॒ग्ने यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॑ आ पृ॒णेत्या॒ह यन्मे॑ प्र॒जायै॑ प॒शूना॒मूनं॑ तन्म॑ आ पू॒रयेति॑ वावै॒तदा॒ह

चि॒त्राव॑सो स्व॒स्ति ते॑ पा॒रम॑शी॒येत्या॒ह रा॒त्रिर्वै॑ चि॒त्राव॑सु॒रव्यु॒ष्ट्यै॑ वा ए॒तस्यै॑ पु॒रा ब्रा॒ह्मणा॑ अ॒भैषु॒र्व्यु॒ष्टिमे॒वाव॑ रुन्दे।

इ॒न्धा॒नास्त्वा॑ श॒तम् ॥

[[1-5-7-6]]

हि॒मा इत्या॒ह श॒तायुः॑ पुरु॒षः श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्रति॑ तिष्ठति।

ए॒षा वै सू॒र्मी क॑र्ण॒काव॒त्येत॑या॒ ह स्म॑ वै दे॒वा असु॑राणां॑ श॒तत॑र्हां॑ स्तृ॒हन्ति॑ यदे॒तया॑ स॒मिध॑मा॒दधा॑ति

व॒ज्रमे॒वैतच्छ॑त॒घ्नीं य॑ज॒मानो॑ भ्रा॒तृव्या॒य प्र ह॑रति॒ स्तृत्या॑ अ॒छम्ब॑द्धार॒म्।

सं त्वम॑ग्ने सू॒र्यस्य॑ व॒र्चसा॑ऽग॒था इत्या॒हैतत्॑ त्वमसी॒दम॑हं

[[1-5-7-8]]

भू॒यास॑मि॒ति वावै॑तदा॒ह

त्वम॑ग्ने सू॒र्यव॑र्चा॒ असी॒त्याहा॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते ॥

[[1-5-8-1]]

षष्ठानुवाकोक्तमन्त्राणां व्याख्यानम्। अग्निर्ऋषिः।

[[1-5-8-1]]

सं पश्यामि प्रजा अहम्

इत्याह यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुन्दे।

अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय।

इत्याहाम्भो ह्येताः।

महः स्थ महो वो भक्षीय।

इत्याह महो ह्येताः

सहः स्थ सहो वो भक्षीय।

इत्याह सहो ह्येताः।

ऊर्जः स्थोर्जो वो भक्षीय।

इति ॥

[[1-5-8-2]]

आहोर्जो ह्येताः।

रेवती रमध्वम्

इत्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवात्मन् रमयते।

इहैव स्तेतो माऽप गात।

इत्याह ध्रुवा एवैना अनपगाः कुरुते।

इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहिताऽसि विश्वरूपीः।

इति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते

प्र ॥

[[1-5-8-3]]

वा एषोऽस्माँल्लोकाच्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते गार्हपत्यमुप तिष्ठते ऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति।

अथो गार्हपत्यायैव नि हुते

गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवाऽऽत्मन् धत्ते।

अथो यदेतं तृचमन्वाह संतत्यै

गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्र जायन्ते

य एवं विद्वान् द्विपादाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते ॥

[[1-5-8-4]]

आस्यं वीरो जायते।
 ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत।
 इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते
 तत्सवितुर्वरेण्यम्
 इत्याह प्रसूत्यै
 सोमानं स्वरणम्
 इत्याह सोमपीथमेवाव रुद्धे
 कृणुहि ब्रह्मणस्पते।
 इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवाव रुद्धे
 कदा चन स्तरीरसि।
 इत्याह न स्तरीं रात्रिं वसति ॥
 [[1-5-8-5]]
 य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते
 परि त्वाऽग्ने पुरं वयम्
 इत्याह परिधिमेवैतम् परि दधात्यस्कन्दाय।
 अग्ने गृहपते।
 इत्याह यथायजुरेवैतत्।
 शतं हिमाः।
 इत्याह
 शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीय।
 इति वावैतदाह
 पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति
 तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीम्
 [[1-5-8-6]]
 इति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो ऽजातः स्यात् तेजस्व्यैवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते
 तामाशिषमा शासे ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम्
 इति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात्
 तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति ॥
 [[1-5-9]]

पूर्वोक्तोपस्थानस्याग्निहोत्राङ्गता ॥ अग्निर्दृष्टिः ।

[[1-5-9-1]]

अग्निहोत्रं जुहोति

यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तत् ।

रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननं हि वा अग्निः ।

अथौषधीरन्तगता दहति तास्ततो भूयसीः प्र जायन्ते

यत् सायं जुहोति रेत एव तत्सिञ्चति

प्रैव प्रातस्तनेन जनयति तत् ।

रेतः सिक्तं न त्वष्टाऽविकृतं प्र जायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य ॥

[[1-5-9-2]]

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत् प्र जायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बहीभिरुप तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य

बहुशो रूपाणि वि करोति

स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते ।

अहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां ते ऽसुरा यदेवानां वित्तं वेद्यमासीत् तेन सह ॥

[[1-5-9-3]]

रात्रिं प्राविशन्

ते देवा हीना अमन्यन्त

तै ऽपश्यन् ।

आग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पशव इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून् पुनर्दास्यतीति

तै ऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि पशून् निरार्जत् ते देवाः पशून् वित्त्वा कामां अकुर्वन्त

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति ॥

[[1-5-9-4]]

आदित्यो वा अस्माँल्लोकादमुं लोकमैत्

सौ ऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः

सौ ऽमन्यते ।

अममेवाग्निं स्तवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति

सौ ऽग्निमस्तौत्स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयत् ।

यः ॥

[[1-5-9-5]]

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमैति सर्वमायुरेति ।

अभि वा एषौ ऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति
नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः सः हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत् ॥
[[1-5-9-6]]

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरति।

उपस्थेयो ऽग्नीर्नोपस्थेयाश्च

इत्याहुर्मनुष्यायेन्नै यो ऽहरहराहत्याथैनं याचति स इन्नै तमुपाच्छति।

अथ को देवानहरहर्याचिष्यति।

इति तस्मान्नोपस्थेयः।

अथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजते।

इत्येषा खलु वै ॥

[[1-5-9-7]]

आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः

प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन्

ताच्छन्दोभिरन्वविन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति

न तत्र जाम्यस्ति।

इत्याहुर्यो ऽहरहरुपतिष्ठत इति

यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ्घ्विङ्गजया पशुभिरिति

कवातिर्यङ्घ्रिवोप तिष्ठेत् नैनं प्रत्योषति न विष्वङ्गजया पशुभिरिति ॥

[[1-5-10]]

प्रवत्स्यतो यजमानस्याग्नेरुपस्थानमन्त्राः, आचमनम्, कपालानुमन्त्रणादि च। प्रजापतिर्ऋषिः।

[[1-5-10-1]]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्ने। तत् त्वं बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभरण्यग्ने ॥

मम नाम तव च जातवेदो वाससी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते ॥

नमो ऽग्नये ऽप्रतिविद्धाय नमो ऽनाघृष्टाय नमः सम्राजे। अषाढः ॥

[[1-5-10-2]]

अग्निर्बृहद्वया विश्वजित् सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः ॥

त्वत्पितारो अग्ने देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः ॥

अयमग्निः श्रेष्ठतमो ऽयं भगवत्तमो ऽयश्च सहस्रसातमः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम् ॥

मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञश्च समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निम्नुचश्च ताः सं दधामि हविषा घृतेन ॥

पर्यस्वतीरोषधयः ॥

[[1-5-10-3]]

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत् पयस्तेन मामिन्द्र सः सृज ॥

अग्नें व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मै राध्यताम्।

अग्निः होतारमिह तः हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे ॥ आ यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे
अस्य

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु

यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति ॥

[[1-5-10-4]]

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम् ॥

अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदग्न पुनः। इध्मो वेदिः परिधयश्च सर्वे यज्ञस्याऽयुरनु सं चरन्ति ॥

त्रयस्त्रिंशत् तन्त्वो ये वितलिरे इमं यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवाः अप्येतु ॥

[[1-5-11]]

काम्या याज्यापुरोऽनुवाक्याः ॥ विश्वेदेवा ऋषयः।

[[1-5-11-1]]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽ प्र यातु परा वर्तः। अग्निरुक्थेन वाहसा ॥

ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे ॥

वैश्वानरस्य दुःसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा ॥

पृष्ठो दिवि पृष्ठो अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्ठो अग्निः स नो दिवा सः ॥

[[1-5-11-2]]

रिषः पातु नक्तम्।

जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥

त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवाः अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा ॥

अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनं सहस्रिणं वैश्वानर ॥

[[1-5-11-3]]

वाजमग्ने तवो ऽतिभिः ॥

वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं भुवनानामभिःश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥

अव ते हेडौ वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनाऽसि सिश्रथः कृतानि ॥

उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय। अथा वयमादित्य ॥

[[1-5-11-4]]

व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥

दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयूषि तारिषत् ॥

आ दधि॒क्राः शव॑सा॒ पञ्च॑ कृ॒ष्टीः सूर्य॑ इ॒व ज्योति॑षाऽपस्त॒तान॑ । स॒हस्र॑साः श॒तसा॑ वा॒ज्यर्वा॑ पृ॒णक्तु॑ म॒ध्वा स॒मिमा॑
वचा॑सि ॥

अ॒ग्नि॒र्मूर्धा॑

भुवः॑ ।

मरु॑तो यद्ध॒ वो दि॒वः सु॒म्नाय॑न्तो॒ हवा॑महे । आ तू॒ नः ॥

[[1-5-11-5]]

उप॑ गन्त॒न ॥

या वः॑ शर्म॑ शश॒मानाय॑ सन्ति॑ त्रि॒धातू॑नि दा॒शुषे॑ यच्छ॒ताधि॑ । अ॒स्मभ्यं॑ तानि॑ मरु॒तो वि य॑न्त॒ रयि॑ नो॒ धत्त॑ वृषणः

सु॒वीर॑म्

अदि॑तिर्न उरु॒ष्यत्व॑दि॒तिः शर्म॑ यच्छतु । अदि॑तिः पा॒त्वह॑सः ॥

म॒हीमू॑ षु मा॒तर॑ सु॒व्रताना॑मृ॒तस्य॑ प॒त्नीम॑वसे हुवेम । तु॒वि॒क्षत्रा॑म॒जर॑न्तीमुरु॒ची सु॒शर्माण॑मदि॒ति सु॒प्रणी॑तिम् ॥

सु॒त्रामाणं॑ पृथि॒वीं द्याम॑ने॒हस सु॒शर्माण॑मदि॒ति सु॒प्रणी॑तिम् । दै॒वीं नाव॑ स्व॒रि॒त्राम॑ना॒गस॑म॒ब्रव॑न्ती॒मा रु॑हे॒मा
स्व॒स्तये॑ ॥

इ॒मा सु॑ नाव॒माऽरु॑ह॒ शतारि॑त्रा॒ शत॑स्फ्याम् । अ॒च्छि॒द्रां पार॑यि॒ष्णुम् ॥

इति प्रथम काण्डे पञ्चमः प्रपाठकः